

Corporate Social Responsibility –utveckling mot en mer tvingande reglering?

CSR – *Corporate Social Responsibility* – har på senare tid fått alltmer uppmärksamhet såväl i Sverige som utomlands. CSR rör i korthet bolagets förhållande till externa intressenter såsom konsumenter, leverantörer, finansiärer, ideella organisationer och samhället i stort. Frågor som aktualiseras är bl.a. arbetsvillkor, mänskliga rättigheter, miljöskydd och anti-korruption.

Ett närliggande begrepp är *corporate governance*, eller bolagsstyrning, som fokuserar på bolagsinterna förhållanden såsom bolagets förhållande till aktieägare, styrelse och anställda. Frågor som rör bolagsstyrning har debatterats i stor utsträckning. Betydande steg har tagits mot reglering på detta område, inte minst som en följd av de senaste årens skandaler i näringslivet. Den amerikanska Sarbanes-Oxley Act är ett uttryck för den trend som blivit alltmer tydlig även inom EU. I Sverige har som bekant förtroendekommissionens kodgrupp lämnat ett förslag till svensk kod för bolagsstyrning.

På CSR-området dominerar självreglering och icke-bindande riktlinjer. Betydelsefulla exempel är OECD:s riktlinjer för multinationella företag, principerna i FN:s Global Compact och den standard för hållbarhetsredovisning som tagits fram av Global Reporting Initiative. Sådana riktlinjer är inte bindande och tillämpas därför av företag på frivillig basis. Många företag formulerar också icke-bindande riktlinjer för den egna verksamheten i en *code of conduct*, en uppförandekod. Även en standard som tillämpas frivilligt kan emellertid få rättslig betydelse på flera sätt, t.ex. när den inkorporeras i avtal eller då den används i bolagets marknadsföring. Det kan antas att det frivilliga elementet kommer att försvagas successivt allt eftersom CSR och användandet av codes of conduct blir norm i näringslivet och en nödvändighet för att konkurrera på marknaden. Ett steg i den riktningen är den föreslagna svenska koden för bolagsstyrning, som ålägger styrelsen att fastställa etiska riktlinjer för företagets verksamhet i förhållande till ”anställda, kunder, leverantörer och det omgivande samhället i övrigt.”

En central fråga i debatten om CSR är huruvida bindande regler behövs, eller om företagens sociala ansvar bäst hanteras genom självreglering. Några länder har infört viss

lagstiftning på CSR-området. Exempel på detta är krav att pensionsfonder skall göra etiska överväganden i sina investeringsbeslut och att börsnoterade bolag skall publicera hållbarhetsredovisning avseende sociala och miljörelaterade aspekter av verksamheten.

Debatten om en eventuell bindande reglering på CSR-området har nyligen kretsat kring ett omdiskuterat normförslag som behandlats inom ramen för FN: *UN Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with regard to Human Rights*. Normerna är ett försök att i folkrätten reglera frågan om företagens ansvar att respektera mänskliga rättigheter. Förslaget baseras på internationella konventioner och spänner över ett brett fält av mänskliga rättigheter. Dokumentet formulerar högt ställda krav för företag inom områden som miljö, arbetsvillkor och konsumentskydd.

De föreslagna normerna har utarbetats av experter på mänskliga rättigheter på uppdrag av FN:s underkommission för mänskliga rättigheter. I april 2004 behandlades förslaget av medlemsstaterna inom ramen för kommissionen för mänskliga rättigheter. Kommissionen uttalade att frågan om företags ansvar för mänskliga rättigheter är betydelsefull och bör prioriteras men att normerna endast utgör ett förslag som saknar rättslig verkan. Kommissionen beslutade att tillsätta en utredning som skall granska normförslaget och existerande initiativ på området. Utredningen skall presenteras vid årsmötet 2005.

Kommissionens beslut var inte överraskande för den som följt debatten kring normförslaget. Även många förespråkare för normerna medger att dokumentet i dess nuvarande utformning är problematiskt. Normerna har bl.a. kritiserats för att vara alltför vaga och långtgående.

Enligt normernas nuvarande utformning skall företag inom sin ”*sphere of activity and influence*” agera i enlighet med och främja respekten för mänskliga rättigheter. Normerna klargör inte hur detta begrepp skall förstås. Hur långt måste ett företag gå i sin strävan att förbättra efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna i verksamhetslandet? Är det t.ex.

lämpligt att ålägga ett inflytelserikt multinationellt företag en skyldighet att utöva påtryckningar på värdlandets regering?

Normerna innehåller också motstridiga krav på företag. Enligt förslaget bör företag samarbeta endast med andra som följer normerna. Om företagets avtalspart, t.ex. en underleverantör, i strid med normerna sysselsätter barn i produktionen och inte slutar med detta, har företaget en skyldighet att avsluta samarbetet med underleverantören. Samtidigt måste företaget ta hänsyn till hur en eventuell omlokalisering av produktionen påverkar barnens situation. Barnen kan bli utan försörjning om de friställs som en följd av en omlokalisering. De kan också drabbas av försämrade arbetsvillkor om ett mindre ansvarskännande bolag istället anlitar underleverantören. Oavsett vilket handlingsalternativ företaget väljer riskerar man att bryta mot normerna. Detta är otillfredsställande eftersom varje överträdelse enligt normerna medför skadeståndsskyldighet i förhållande till eventuella skadelidande.

Framtiden för normförslaget är oviss. Medlemsstaterna kommer sannolikt inte att anta normerna i dess nuvarande utformning. Normerna, liksom standarder som OECD:s riktlinjer och principerna i FN:s Global Compact, är emellertid en viktig indikation på utvecklingen mot ett ökat socialt ansvar för företag och de krav som samhället kommer att ställa.

Debatten om företagens sociala ansvar har från näringslivets sida främst förts från perspektivet att socialt ansvar bör bygga på frivilliga åtaganden. Vi ser emellertid redan att företagens agerande blir föremål för alltmer ingående granskning av olika intressenter. Befintliga standarder, även om de är frivilliga, blir ett redskap i denna granskning och bidrar till att definiera företagens förpliktelser på CSR-området. Därtill kommer att även frivilliga initiativ från företagets sida får ökad juridisk betydelse. Sannolikt blir riktlinjer och rekommendationer på detta område i framtiden alltmer standardiserade och tvingande. På sikt kan ett rättsligt grundat ansvar mycket väl komma att utkrävas. Det finns således all anledning för affärsjuristen att följa denna utveckling.

Jakob Ragnwaldh
advokat

Paola Konopik
jur. kand.

Författarna är verksamma vid Mannheimer Swartling Advokatbyrå och ingår i byråns grupp för frågor rörande Corporate Accountability.